

BARANYI KÁROLY ÉLETMŰVE

ACS JÓZSEF

Az ötvenéves munkásságra visszatekintő művész tavaly októberben a párizsi X. Internacionális Szalonban állított ki, és bronzérmeket kapott. Ugyancsak tavaly megkapta Újvidék város Októberi Díját, most pedig feleségével, Baranyiné Markov Zlatával együtt budapesti kiállításra kapott meghívást. Ezt a kiállítást a nemzetközi kultúrkapcsolatok keretében szervezik meg.

Baranyi ötvenéves munkássága egybeesik a vajdasági művészet ötven évével. Pesten kezdte tanulmányait, először festő akart lenni, különösen, amikor a háború alatt Szüle Péterrel, Pechán Józseffel, a zsablyai születésű Kálmán Péterrel együtt katonáskodott. „Mindegyikük oktató, mindegyikből ragadt rám valami, mégis szobrász lettem, Pankotai Farkas Béla műtermében dolgoztam rendszeresen” — mondja az idős művész.

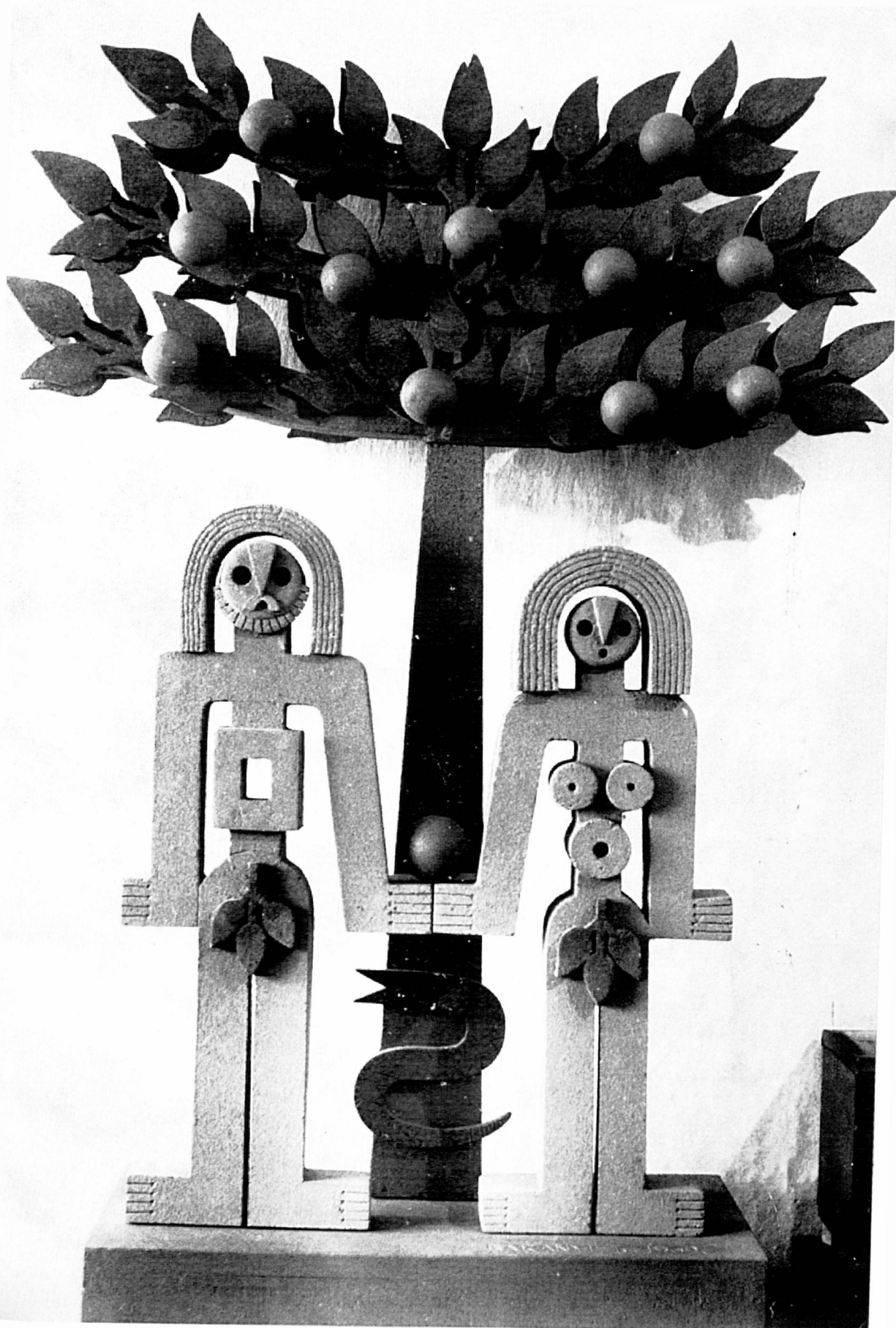
Első kiállítása 1919-ben volt Budapesten a Nemzeti Szalonban. Ugyanakkor felvették a Nemzeti Szalonba állandó tagnak, ami egyébként művészi státust jelentett. Pályafutására visszaemlékezve mesél Baranyi a sanyarú évekről, amelyek most már nagyon kedvesek számára.

— Akkor fiatalok voltunk, és számunkra nem volt lehetetlen. Pankotai Farkas Béla kiváló kivitelező szobrászművész volt, aki Stróbl Zsigmondnak s Alajosnak, Szentgyörgyi Istvánnak is dolgozott. Fél nap és egy éjjel megcsináltuk valamelyik hatalmas nagy szobrot, Szuhodovszki Mihály meg én. Másnap jöttek átvenni a szobrot, hideg tél, nagy műterem fogadta a zsűrit, forralt pálinkával és krampampulival vendégeltük őket. A zsűri jóváhagyta az akkori klasszicizmus és realizmus szellemében készült szobrot. Egyébként ez a stílus dominált.

1920-ban hazaköltözött Verbászra. Ebből az időből való a *Vágtató lovas*, mely klasszikus barokkos stílusú, *Farkas Béla* szabadkai festő plakettje, a *Szüleim* stb. Schwarz, a verbászi cukorgyár igazgatója révén több munkához jutott, különösen Szabadkán, síremlékeket készített. De azért felváltva Verbászon és Pesten is élt.

*

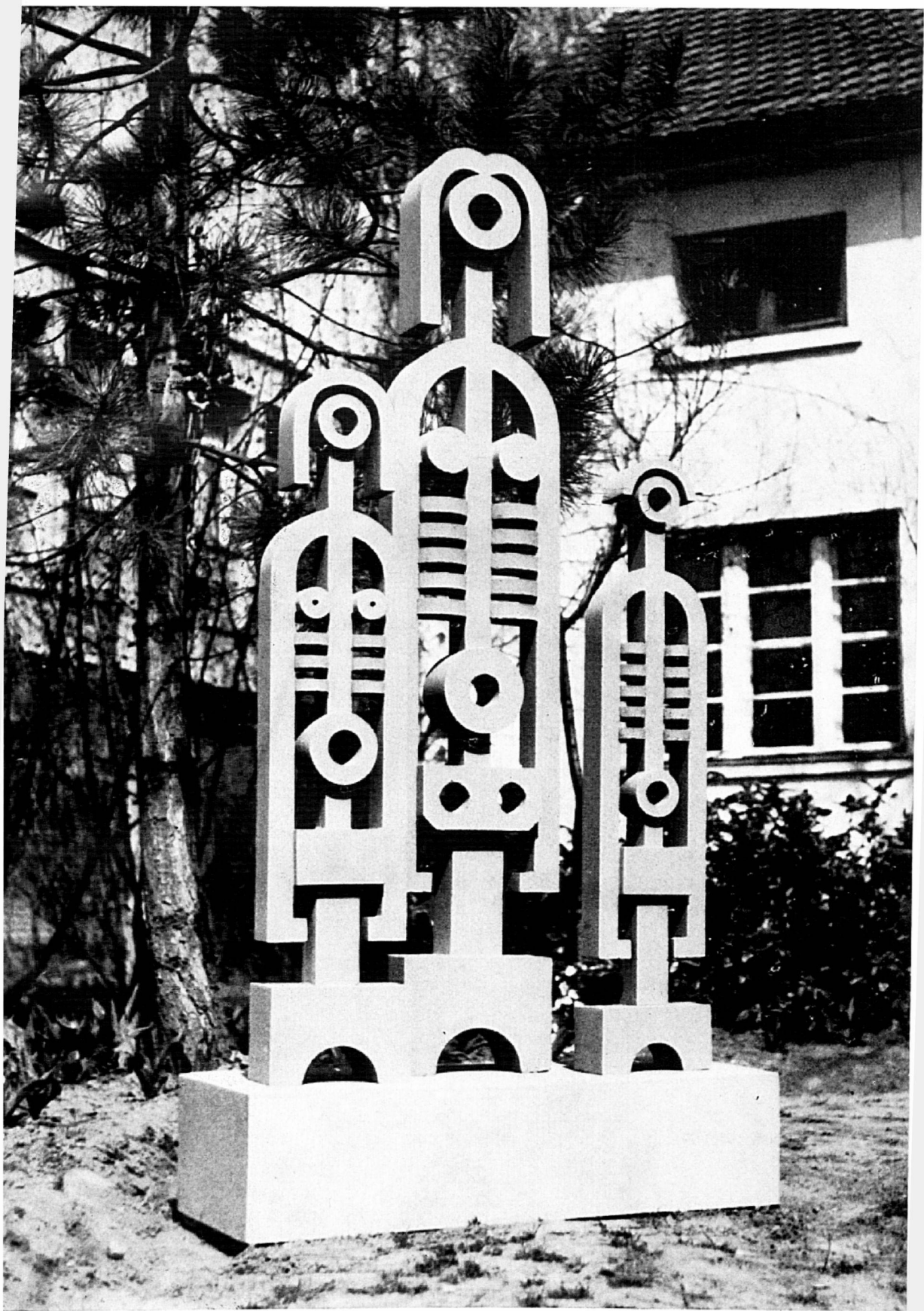
1923-ban Szabadkán, a Bárány nagytermében nagy kiállítás volt, amelyen részt vettek Baranyi, Balázs, Farkas Béla, Fischer Marcell, Hódi Géza, Lenkei Jenő és Kopilović Stevan szabadkai bunyevác festő, akinek a bácskai zsupántól és a katolikus püspökségtől volt ösztöndíja (áll a katalógusban). A kiállítást a polgármester is megtekintette, emlékezik

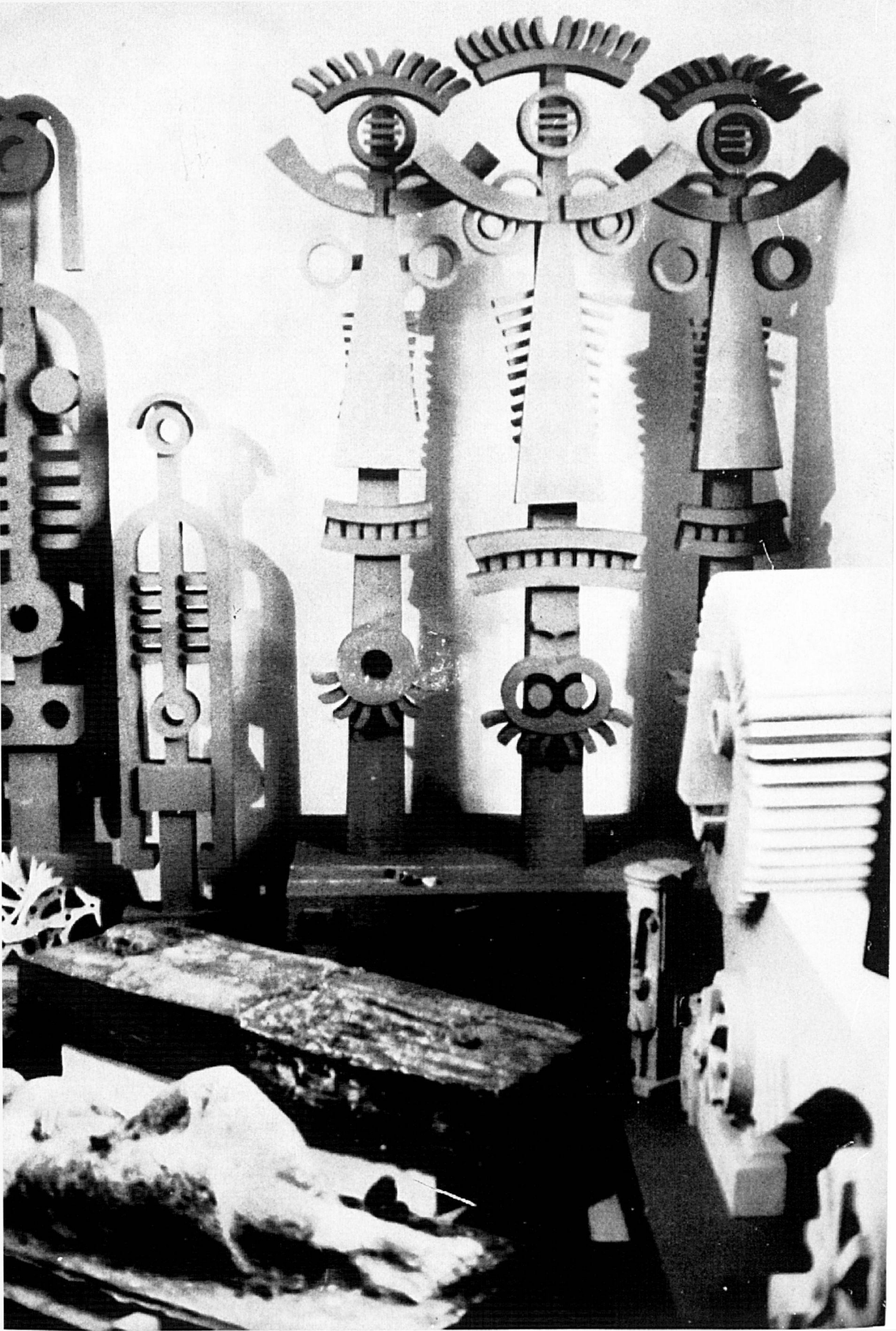
baranyi károly ADAM—ÉVA

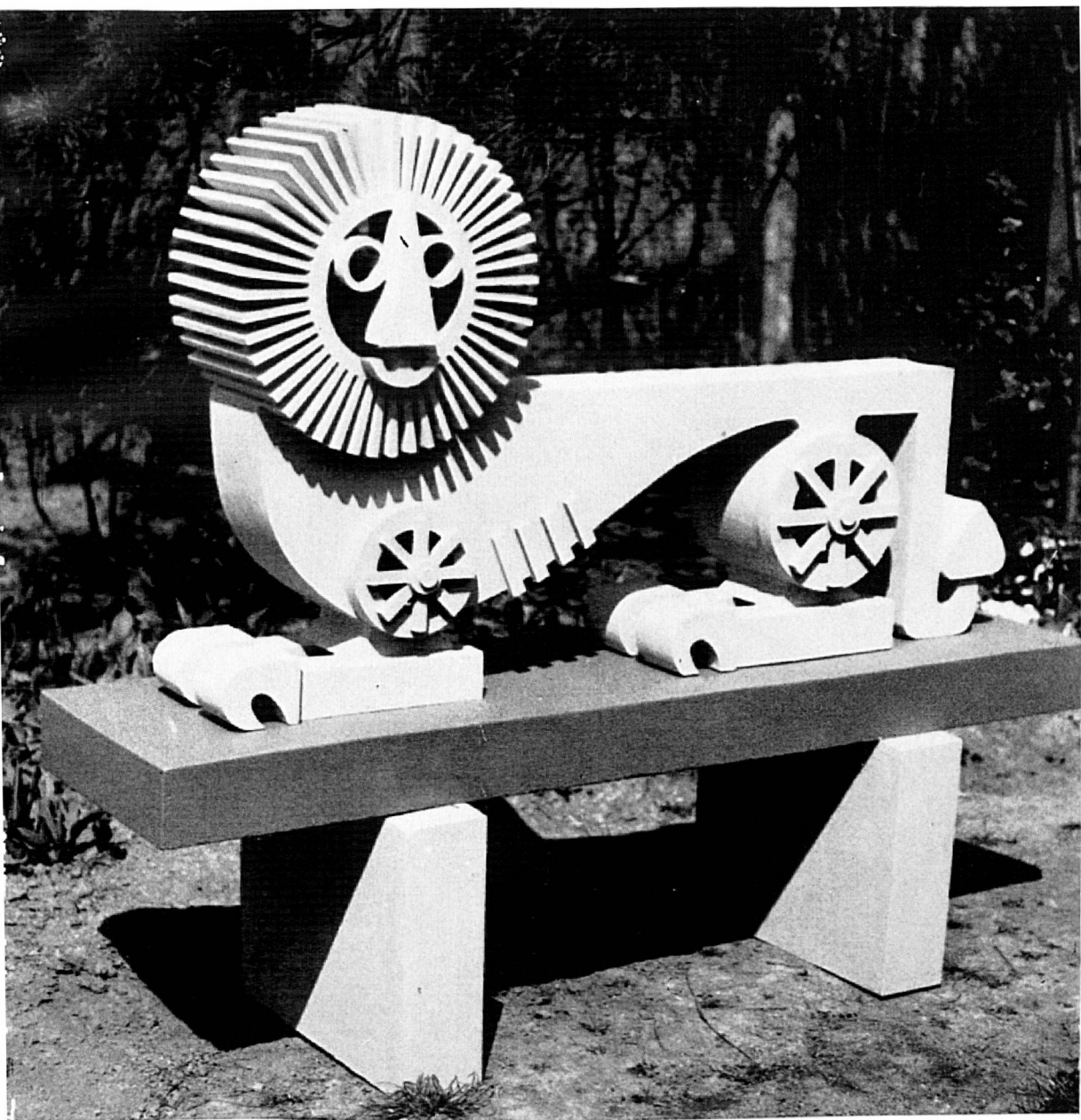

baranyi károly FEJEK, HÁRMAS KOMPOZÍCIO

vissza Baranyi Károly, és odadobott száz dinárt az öt dináros katalógusért. Vásárlás nem volt. A művészek saját költségükön szervezték a kiállítást, nyomták a katalógust, és reménykedtek csak a sikerben.

*

Baranyi ezekben az években élénk tevékenységet fejt ki, úgyszólván minden kiállítást megragad, hogy bemutassa újabb alkotásait. Rendszeres dokumentációja érdekes képet ad a vajdasági művészeti élet fejlődéséről. Több szereplését és kiállítását átugorva sorrendben kiragadunk pár mozzanatot, amelyek jellemzőek nemcsak Baranyira, hanem a vajdasági művészet történetére is.

— 1924-ben Verbászon a vajdasági képzőművészek egyesületének a kiállítását rendeztük meg. Dr. Berić ügyvéd volt az egyesületünk elnöke, akinek nem annyira a jogászai, mint inkább társadalmi átütőerejére és befolyására volt szükségünk. Nehéz megállapítani ma, hogy a hozzá fűzött reményeink teljesültek-e.

— Érdekes megjegyezni, hogy a szellemi integráció ilyen gondolata nagyon aktuális ma, és úgy tűnik, hogy jó mecénásokat és nagy befolyású közéleti embereket ma is okosabb lenne keresni, mint az egyesületben alakítani ki a vezetőséget. Talán ezzel a módszerrel a paletta magasabbra emelkedne, mint ahol ma van.

— A verbászi kiállítást bemutatták még Topolyán, Kulán és Palánkán. Ugyanazok szerepeltek, mint a szabadkai kaszinóban rendezett kiállításon, de a katalógus még Bicskei Istvánt is említi. Most már nem állapítható meg a katalógusból, hogy nem sajtóhiba-e ez és talán Bicskei Péterről van szó.

Baranyi Károly ekkor már Párizsba ment, a társaság széteszlott, Hódi Géza, Lenkei Jenő visszatért Szegedre. Nagy visszaesést jelentett ez a vajdasági művészet életében és fejlődésében. A lendületes képzőművészeti élet mintha első nagy krízisét élné meg. Művelődésünk és művészetünk történetében az első visszaesés volt ez. A jól induló képzőművészeti élet Vajdaságban rövidesen mostoha légkörre talált, és az utánuk következő korosztályok már csak arról tudnak, hogy Vajdaságban „nincs a kultúrának lehetősége”.

*

1924-ben Baranyi Károly Párizsba ment. Csáky Józseffel, Szolcsányi Dezsővel (jelenleg Szegeden van), Kovács Zoltánnal együtt voltak.

— Párizsban a 25. világkiállítás sokféle hatást gyakorolt rám. A lengyelek és osztrákok tették a legnagyobb benyomást, a nemzeti stílus keresésének volt ez az ideje. Én Bourdelle-t szerettem, és azt mondják, hogy Rodin hatott rám. Ez nem így volt. Engem inkább a konstruktív szobrászat, Archipenko érdekelt, mint az impresszionista Rodin. Szerettem volna az anatómiai igazság alapján valami utat követni, hogy folytonossága legyen a régi törekvéseknek. Akkor azt vallottam, hogy aki írni akar, annak ismernie kell a betűket, a nyelvtant, a nyelvet, és az-

után lehet alkotni. Nem dobhatom el azt, amit a századok létrehoztak. Mindennek meg kell érní, hogy lehessen valami; én a konstrukciót nem hagyom el soha.

*

1925-ben a Tuillériákban, a világiállításán, részt vett Baranyi Károly is. A *Csókolózó faunt* állította ki, s 600 frankért egy amerikai gyáros megvette. Újklasszikus stílusban dolgozott, mely az avantgarde törekvések első nagy hullámára visszahatásként jelentkezett. Ekkor mintázta meg *Pirandello* domborművét. Az *Újság* című pesti lapban Fried Teréz írta:

— Meraviglioso, caratteristico!, mondja halkán Pirandello, mintha nem akarná hangos kritikával sérteni a művészt.

— Tudnak a magyarok még Párizsban is — mondom büszkén.

— Tudom — feleli —, sok tehetséges magyart ismerek.

S ő, akinek az ideje kimért, oly kedves és figyelmes, hogy kikísér minket, miközben búcsúzunk.

— Mindig megtalálhatnak a színházban, Rómában vagy máshol, el ne mulasszák, keressenek fel engem, hiszen utaznak, és én is utazom Párizs, Budapest vagy Róma között — fejezte be az utolsó beszélgetést.

*

A párizsi magyar akadémia könyvtára sorozatában megjelent tanulmánykötet 1927-ben ismertette az új magyar művészgeneráció legjavát. Baranyi Károlyról a következőket írja: Baranyi Károly márványért küzdő élete közvetlen szimpátiát kölcsönöz munkáinak, és szoborcsoportjaiban, valamint plakettjein ott találjuk a művész aggódó ragaszkodását, s ez őt egyénisége révén, a fiatalok elsői közé emeli. (Tanult, kiállított Német-, Francia-, Szerb- és Olaszországban.)

Varga Zsiga, a Tűzijáték versek szerzője írta ezeket a sorokat művészünkről. Kétségtelen, Baranyi nagy feltűnést keltett szobraival, melyekben a megfigyelés hitelessége, erő, közvetlenség, klasszikus eszmékkal társult. Sokat jelentettek a korrekt mesterséggel készült középszerű alkotások között ennek az élettől duzzadó tehetségnek az alkotásai.

*

1927-ben a Független Művészek Kiállításán Pesten, a Nemzeti Szalonban szerepelt. „Az idej művészeti szezonát egy érdekes kiállítás nyitja meg, melyet részben azok a művészek rendeztek, akik a Független Művészek Társaságának tagjai. A Független Művészek gondolata valószínűleg Franciaországból ered... és Baranyi Károly pompás keramikai munkái és szobrai tűnnek még fel a kiállításán” — jegyezte fel a sajtó.

1

1932-ben a Vajdasági Művészek Kiállításán Szabadkán szerepel. Ez a kiállítás nagy jelentőségű a vajdasági művészettörténet szempontjából, mert talán a második csoportosulás kezdetét jelezte.

„Baranyi Károly és Baranyiné Markov Zlata jeles szobrászok. Baranyi stilizált Krisztusa komoly elmélyedés, kár, hogy nem láthatunk tőle több dolgot” — írták a lapok. Egyébként nagyon termékeny volt a művész, s az érmeektől a köztéri monumentális szobrokig terjedt műfaji érdeklődése. Egy újsághír 1933. október 31-én közli: Dr. Várady Imre, a Magyar Közművelődési Egyesület elnöke kapta az idén az Ezüst tulipánt. A Közművelődési Egyesület emlékplakettel tüntetett ki három érdemes gazdaköri vezetőt. Az emlékérmét Baranyi Károly szobrászművész készítette.

A Reggeli Újságban 1935. január 5-én Farkas Béla festő ezt írta: „Most, hogy a Jevrejska utca 4 szám alatt újra megnyílt Baranyiék kerámiai kiállítása, nem mehetünk el szó nélkül e mellett az esemény mellett. Baranyi Károly nagy koncepciójú és egészen új utakon haladó köztéri szobrász, a legjobbak között foglal méltó helyet.”

*

1936-ban a belgrádi szkupstina pályázatán Lojze Dolinarral egyenlő értékűen a második díjat kapta, *Tomislav és Car Dušan* szobraiért, de kivitelezésre nem került.

— A szkupstinai díj után hozták a hírt, hogy fogadásra menjünk. Kivasalva mentünk Beogradba. A szkupstina régi épületében 360 mű volt kiállítva. Sreten Stojanović, Petrov, Milunović, Palavicini, Augustinčić jöttek — bennünket nem ismertek. „Mora da su katolici iz preka”, találgatták. Cirić, a szkupstina elnöke mondta, hogy a Baranyiékat nem ismerték.

A köztéri szobrászatban az épület stílusához és követelményeihez alkalmazta egyszerű, monumentális kifejezési módját, melyben a funkcionalitás és a műszaki elvek domináltak. Ezek közé tartozik az újvidéki kereskedő ifjak kamaráján 1937-ben felállított *Merkur* szobra (ma az újvidéki Rádió épülete). A szobrot statikai okokból tizenkét év után le kellett venni, de megvan. *Đorđe Natošević* szobra ma is a tanítók otthona bejáratánál van, továbbá az *Ikarusz* Zemunban, a repülőparancsnokság épületét díszíti; Markov Zlata neve van aláírva, ugyanis ez a feltételek közé tartozott. A báni palotán két királyfej, vojvoda Mišić mellszobra, s a címer volt Baranyié, az oroszlánfejek és a vízköpők ma is ott vannak.

*

A háború megszakította pályafutását, tizenkét évig nem volt itthon, Pesten, Hódmezővásárhelyen és Szegeden élt.

— Művészileg ez tizenkét év veszteséget jelentett részemre. Habár állandóan dolgoztam, először a hódmezővásárhelyi agyagipari szövetkezet műszaki vezetője voltam, Szegeden a vegyipari iskolában mint keramikus működtem, utána a csongrád megyei dekorációs vállalat szobrászművésze voltam öt évig. Hódmezővásárhelyen, Szegeden minden kiállításon részt

vettem. Műveimből mindössze negyven szobromat hoztam haza, legalább százat ott hagytam. A növény- és madárvilágból vettem a témát, stilizált és perforált szobrokat készítettem.

— A perforálás, a síkok átütése a plasztikának a fokozása — mondja Baranyi —, ami nincsen mértanilag definiálva, de ténylegesen egy újabb dimenzió. Az építészetben a konstrukciót felhasználják mint díszítőelemet. A szerkesztési elv vagy fogalmi alkat a tárgy alapelve. A statikai szerkezetet perforálással összekötni széles kiutat jelent a részemre a sejtelem, a jövő műszaki élete felé.

Ezek az elvek fokozatosan érlelődtek Baranyi művészi gyakorlatában, s egyfajta naivság, hit a műszaki fejlődésben jellemzi művészi magatartását, mely Baranyinál mindig antropomorf marad. Mai szobraiban a műszaki élet crószaka érezhető, poézis és műszaki brutalitás, mondanánk Baranyinak az alakjaira, melyeknek a karjai traverzekben végződnek, de virágot is tartanak a kezükben.

Első ilyen élménye a gyerekkorból ered, még a század elejéről.

— Porig le voltam sújtva, édesapám ellenőrizte a čortanovci alagút építését, jött a vonat, s ötven fehér liba a töltésen ment át, a vonat mind elvágta, rémes lárma, s röpült a toll a fekete mozdony körül... A mai élet mozgatóereje a kerék. Műszaki és anatómiai dilemmáimban mindinkább elhagytam az izmokat, és behelyettesítettem építészeti és technikai elemekkel. A traverz a kéz, illetve a kar meghosszabbítása. A fejre haj helyett egy vastraverz borul, a fej kibírja azt a szörnyű súlyt, mert az élet erősebb mindennél. Vagy egy franciakulcsba fej van befogva, melyet nem tud összeroppantani.

Baranyi Károly tehát konstruktivista; még az első generációjából való ennek a most megújuló mozgalomnak. Konstruktivizmusa sajátos: nagy nyomások alatt kell az életet élni. A műszaki rend követelményei nagy átalakulást kívánnak meg az embertől. Baranyi ennek az ember—gép evolúciós elvnek a művésze, de azt vallja, hogy nem akar elszakadni az élettől, mely nála az emberi arányokat és a természetben felismerhető formákat jelenti.